03. Hiria eta hiri-sareak

1. Sarrera. Hirien sorrera, tokia, forma eta egileak gorabehera, horra hiriaren bi definizio:
   - *"Hiria zera da, gizartearen aldetik heterogeneoak diren gizabanakoen kokagune handi samarra, dentso eta iraunkorra"* (L. Wirth, 1938).*"Hiria zera da, komunitate baten potere eta kulturaren kontzentrazio maximoko puntua"* (Lewis Mumford, 1938).
2. Hiriaren bederatzi ezaugarri (Spiro Kostofen arabera):
   - HIRIA JENDE-AGLOMERAZIOA DA: Hiria dentsoa da, biztanleria eta tamaina gorabehera. Industria-iraultza baino lehenagoko hiriak txikiak ziren (2.000 biztanle baino gutxiago, gehienetan), baina dentsoak. Adibidea: Varanasi, India; Andreas Gursky argazkilari alemaniarraren argazkiak.
   - HIRIAK MUGA DU: Hiriak mugatutak daude. Fisikoki ez bada (harresiak, ur-ertza, orografia…), sinbolikoki (muga politikoak, kulturalak…). *"Harresirik gabeko hiria ez da hiria"* (J.-F.Sobry, 1776). Adibideak: Aigues Mortes, Frantzia; Luzaide, herri bat, bi estatu; Hadrianoren harresia.
   - HIRIAK HIERARKIA DU: Hiria erabileren arabera banatzen da. Hirian pertsona bakoitza lanbide batetan bereizten da, eta lanbideen eta gizartearen hierarkia bat dago (aberatsak txiroak baino poteretsuagoak dira; apezpikua artisaua baino garrantzitsuagoa da…). Hiria berez zonakatzen da. Jendea etnia, arraza edo erlijio ezberdinen arabera elkartzen da. Adibidea: Gasteizko alde zaharreko kaleak ogibideen arabera banatzen ziren (Hedegile kalea, Zapatari kalea, Erementari kalea, Aiztogile kalea, Pintore kalea…).
   - HIRIAK BALIABIDEAK DITU: Hiriak nolabaiteko sarrerak errazten dituzten lekuak dira: komertzioa erraz dezake, baliabide naturalak izan ditzake (nekazal-lurrak, itsasoa, mehategiak…), giza-baliabideak (erregearen gortea…). Hiriek aukerak errazten dituzte. Adibideak: Takht-i Suleiman (K.a. I, Azerbaian, Iran) ur epeleko lakuaren alboan kokatzen da; Baiona (1599ko planoa) bi ibaien arteko loturan sortzen da: Atturri eta Errobi; Donostia (1721ko planoa) Urgul mendiaren babesean kokatzen da; Espekulatzaileak Los Angelesen; Tokyoko komertzio-kalea.
   - HIRIAK IDAZTEN DU: Hiriak ondasunak zenbatu eta erregistratu behar ditu (hiriak aurrekontua du). Hiriak komunitatea arautuko duen lege-multzoa idatzi behar du. Hiriak jabego tituluak erregistratzen ditu. Adibideak: Hammurabiren kodea, Babilonia, K.a. XVII; Donostiako 1995eko plan orokorra; Katastroko agiria.
   - HIRIAK INGURU MONUMENTALA DU: Hiria ez da soilik etxebizitza-eraikinez osatzen. Hirian eraikin publikoak daude, mugarri gisa funtzionatzen dutenak eta hiriari berari eta hiritargoari identitate-komuna ematen dietena. Adibidea: Firenzeko hiri-ibilbide monumentala (Uffizi, Signoria, Duomo, Annunziata); Albert Speer, Hitlerrek amesten zuen Berlin, 1937-1941; Bilboko San Mames.
   - ERAIKINEK ETA JENDEAK EGITEN DUTE HIRIA: Hiria gizakiak egindako artelanik garrantzitsuena da. Adibideak: Sienako Palioa; Iruñeako San Ferminak.
   - HIRIA ETA LANDA ERLAZIONATUTAK DAUDE: Lurraldeak hiria elikatzen du. Hiria eta landaren arteko muga ez da irudikatu ohi dugun bezain zehatza. Batzutan zaila da esatea zer izan den lehena, hiria ala lurraldearen banaketa. Hiri erromatarrak ezin dira ulertu inguruko lurralde-zenturiaziorik gabe; Euskal Herriko sarobeak eta kortarriak (Luis Mari Zalduaren ikerketak).
   - HIRIA HIRI-MULTZOAREN ZATI DA: Hiriak ez daude inoiz isolaturik. Hiriek hiri-sistemak sortzen dituzte. Hiri-sistema hierarkikoki antolatzen da. Adibideak: Ruhr eremu metropolitarra (5,3 milioi biztanle inguru); Walter Christallerren "Erdiko gunearen teoria", 1933; Donostia-Baiona eurohiria (600.000 biztanle baino gehiago 55 kilometrotan).